

FOREBYGGELSE AF EKSTREMISME

EN HÅNDBOGSSERIE

RELATIONS- OG MENTORARBEJDE

A low-angle shot of a person jumping off a concrete ledge. The person is in mid-air, wearing a dark t-shirt and dark pants with a light-colored stripe down the side. Their arms are outstretched, and their legs are bent. The background is a bright blue sky filled with fluffy white clouds. The ledge they jumped from is visible in the bottom left corner.

Indhold

05 Indledning

06 Gode råd om relationsarbejdet

14 At understøtte positiv forandring

24 Mentorarbejde og mentorværktøjer

32 Bilag 1: Eksempler på notater i logbog

34 Bilag 2: Udredningsskema

36 Bilag 3: Emne- og spørgeguide til udredningsskemaet

42 Bilag 4: Skema til Personlig Plan

44 Bilag 5: Spørgeguide til Personlig Plan

Forord

Denne publikation er udviklet af Social- og Integrationsministeriet som led i håndbogsserien "Forebyggelse af ekstremisme" på baggrund af en bred erfaringsindsamling og dialog med kommuner, institutioner, foreninger og enkeltpersoner. Publikationen er et resultat af det EU-støttede projekt "Afradikalisering – målrettet intervention". Projektet har blandt andet til formål at udvikle metoder til relations- og mentorarbejde, som kan støtte unge i at frigøre sig fra ekstremisme samt forebygge, at sårbare unge bliver involveret i ekstremisme.

Projektet er et samarbejde mellem Social- og Integrationsministeriet, Forebyggelsescenteret i Politiets Efterretningstjeneste, Københavns Kommune, Aarhus Kommune og Østjyllands Politi. Som led i projektet er der i Aarhus gennemført en række konkrete mentorforløb, der udgør en del af erfaringsgrundlaget for denne publikation.

Endvidere har Center for Offentlig Kompetenceudvikling (COK) og Margit Helle Thomsen, mhtconsult, bidraget til projektet og udviklingen af denne publikation.

Indledning

Mange medarbejdere med kontakt til unge kender til problemer med mistrivsel, social marginalisering, hærværk, chikane og vold blandt unge, som færdes i ekstremistiske miljøer eller opleves som sårbare over for at blive en del af disse miljøer.

Som fagperson med kontakt til unge har man et medansvar for den enkeltes trivsel og for tryghed og trivsel i sociale fællesskaber som skolen, klubben, boligområdet og lokalsamfundet.

I hæftet **Metoder i arbejdet med radikaliserings**, der også er en del af håndbogsserien "Forebyggelse af ekstremisme", gives der eksempler på årsagerne til, at nogle bliver en del af ekstremistiske miljøer eller forlader dem igen. Der gives også anvisninger på, hvordan man kan fortolke og vurdere umiddelbare bekymringstegn, og hvordan man kan udrede den enkelte unge og motivere og understøtte positiv forandring.

Når man skal støtte og motivere unge i at frigøre sig fra ekstremisme, tage vare på eget liv og fungere bedre i fællesskaberne, er der forskellige tiltag, man kan vælge. Det kan for eksempel være praktisk støtte til at komme i uddannelse, få et arbejde eller deltage i fritids- eller foreningstilbud. Det kan også være en ungdomspædagogisk indsats i form af relationsarbejde over for grupper eller enkeltpersoner.

Dette hæfte sætter fokus på relationsarbejdet, hvor man opbygger en tillidsfuld kontakt og dialog med den enkelte unge, hvilket ofte er den afgørende nøgle til at skabe positiv forandring.

Hæftet gennemgår en række råd, anvisninger og værktøjer i forbindelse med relationsarbejdet, herunder:

- Hvordan man skaber en tillidsfuld relation til en ung, der er sårbar over for ekstremisme.
- Hvordan man forstår og håndterer de forskellige lag, der er i kommunikationen med den unge.
- Hvordan man støtter den unge i forskellige stadier af en forandringsproces for at gøre sig fri af ekstremisme.
- Arbejdsform og forberedelse for personer, der fungerer som mentorer for de unge.
- Værktøjerne Logbog, Udredning og Personlig Plan.

Hvem kan bruge dette hæfte?

Dette hæfte henvender sig til fagpersoner og andre, der ønsker at understøtte positiv forandring hos en ung gennem kortere- eller længerevarende relationsarbejde, eventuelt i form af et formaliseret mentorskab.

Målgruppen for hæftet er således medarbejdergrupper som pædagoger, lærere, socialrådgivere, boligsociale medarbejdere, gadeplansmedarbejdere, medarbejdere i PPR (Pædagogisk Psykologisk Rådgivning), medarbejdere i SSP (forebyggende samarbejde mellem sociale myndigheder, skoler og politi) og PSP (forebyggende samarbejde mellem psykiatrien, sociale myndigheder og politi) samt ikke mindst personer, der er udpeget som kontaktpersoner, støttepersoner eller mentorer for unge. Hæftets metodiske anvisninger bygger delvis på erfaringer fra ungdomspædagogisk arbejde i bred forstand. Mange anvisninger vil derfor være velkendte for fagpersoner med erfaring på dette felt. Samtidig omfatter hæftet nye elementer, idet de almindelige ungdomspædagogiske metoder er søgt videreudviklet og tilpasset i forhold til emnet ekstremisme.

GODE RÅD

OM

RELATION SARBEJDET

Gode råd om relationsarbejdet

Tilgangen til den unge

Relationsarbejde drejer sig om at etablere en relation til en anden person for at kunne støtte og motivere til forandring. Som relationsarbejder skal man være bevidst om sin evne til at sætte sig empatisk og fordomsfrit ind i de udfordringer, som har betydning for den andens situation – i dette tilfælde en ung. Her er nogle råd om tilgangen til den unge:

- **Et trygt rum.** Forudsætningen for relationsarbejdet er, at der opbygges en gensidig tillid. Det er relationsarbejderen, som har ansvaret for at skabe den åbenhed og tryghed, der er forudsætningen for dette. Overvej, hvor og hvordan jeres relation skal foregå. Den unge skal ikke føle sig utryk på grund af omgivelserne.
- **Åben tilgang.** Relationsarbejderen skal være i stand til at møde den unge uden forforståelse og normative forestillinger om dennes behov og handlemuligheder. Undgå også at sætte den unge i en bestemt bås, for eksempel "utilpasset", "kriminell" eller "ekstremist". Mød den unge med en uforbeholden og positiv indstilling.
- **Anerkendelse.** Tilgangen bør bære præg af værdsættelse, anerkendelse og nysgerrighed. Lyt, og mød den unge i øjenhøjde. Undgå at overtale, presse, prædike, moralisere og fordømme. Det avler kun modstand. Men udfordr gerne påstande og tænkemåder, og støt den unge i at reflektere over dem.
- **Ressourcesyn.** Tag udgangspunkt i den unges ressourcer. Undgå at bekræfte den unge i offertænkning, der blokerer for at tage ansvar for eget liv. Anerkend gerne følelser som indignation og frustration, men prøv at få den unge til at fokusere på nære og praktiske muligheder for positiv forandring.
- **Empati.** Forsøg at leve dig ind i den unges tanker, følelser, hverdagsbekymringer og drømme. Ved at tage udgangspunkt i den unge er der gode forudsætninger for at udbygge dialogen til emner, der er vanskelige at tale om.
- **Motivation.** Det er kun muligt at støtte en ung i at forbedre sit liv, hvis den unge selv ønsker det. Ved at tage udgangspunkt i den unges egen basale motivation – for eksempel behov for identitet, fællesskab eller spænding – kan man rykke ved den unges grundlæggende lyst til forandring. Forsøg at skabe rammer for, at den unge selv peger på nye løsninger. Vent på åbninger fra den unge, inden du eventuelt selv giver bud på løsninger.

Forskellen på personlig og privat

Relationsarbejderens evne til at skabe en tillidsfuld og personlig relation til den unge er afgørende for, om der sker positive forandringer i den unges liv. Men man skal være opmærksom på, at relationen ikke bør blive privat.

- **Personlig:** At være personlig betyder, at relationsarbejderen bruger sin personlighed bevidst i forhold til et fagligt og pædagogisk mål. I den personlige kontakt viser relationsarbejderen sig som et helt menneske, der både inddrager følelsesmæssige og intellektuelle vurderinger i sin professionelle tilgang til relationsopgaven. Relationsarbejderen kan benytte personlige erfaringer i en generaliseret form, hvor det er den almenmenneskelige erfaring, der skal formidles til den unge. Det kan for eksempel gælde erfaringer med at føle usikkerhed og mindreværd i de unge år, at søge efter identitet og mening med livet eller at opnå noget, man har stræbt efter.
- **Privat:** I den private kontakt vil relationsarbejderen derimod sætte egne erfaringer og følelser i centrum. Det er relationsarbejderen som privat person og ikke længere som den professionelle, der er i dialog med den unge. Det kan derfor være vanskeligt at perspektivere til almenmenneskelige forhold på en relevant og hensigtsmæssig måde.

"Det, mentee er glad for, er, at han kan se, at jeg ikke bare er der, fordi jeg skal være der. Men at jeg er til stede som mig selv med mine egne udfordringer og opvækst."

Mentor for ung med tilknytning til ekstremisme

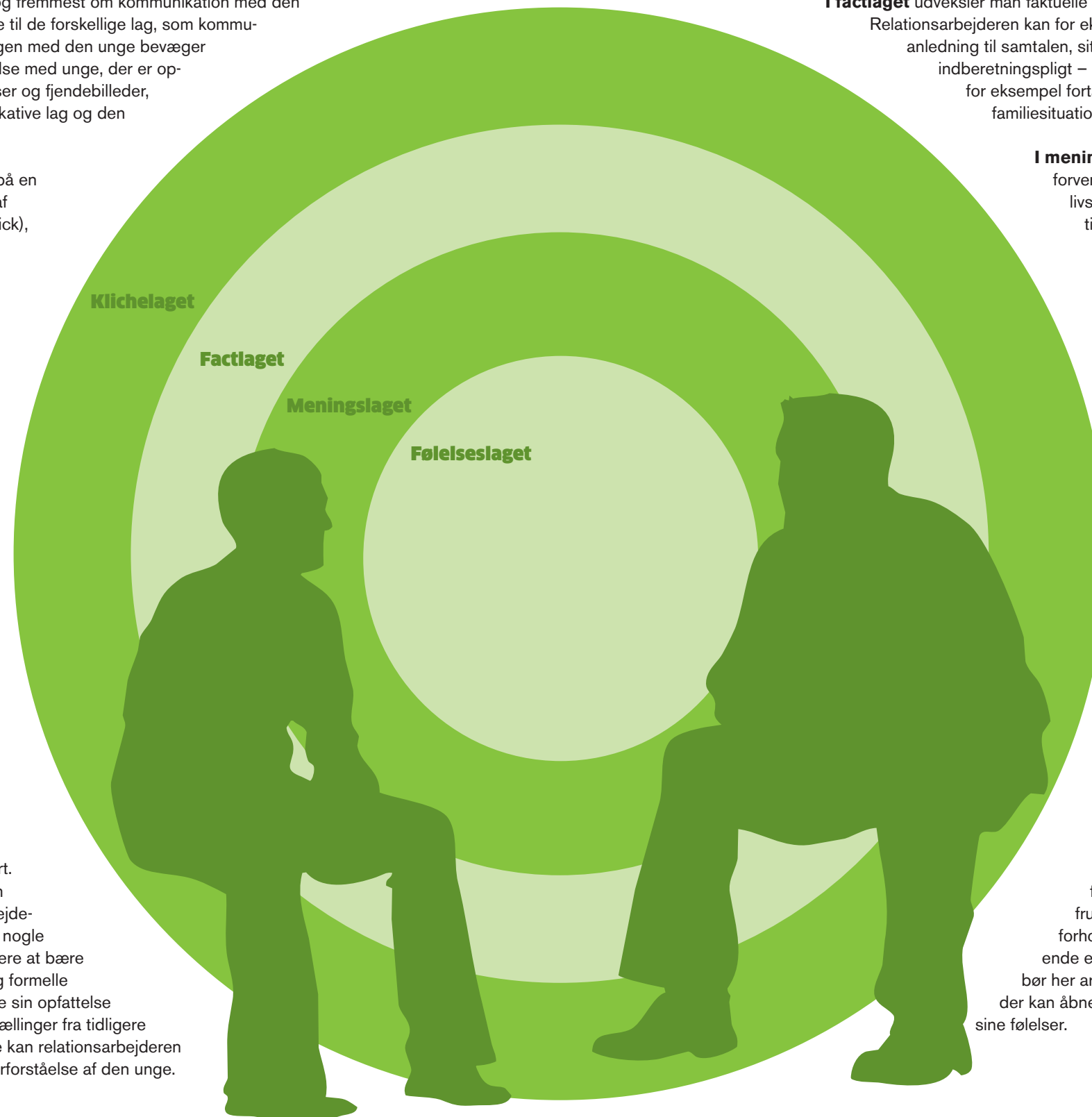
Kommunikationens lag

Relationsarbejdet drejer sig først og fremmest om kommunikation med den unge. Det er derfor nyttigt at kende til de forskellige lag, som kommunikationen består af, og som dialogen med den unge bevæger sig ind og ud af. Navnlig i forbindelse med unge, der er optaget af ekstreme verdensopfattelser og fjendebilleder, er det vigtigt at forstå de kommunikative lag og den måde, de spiller sammen på.

I det følgende er der et eksempel på en kommunikationsmodel (inspireret af William R. Miller og Stephen Rollnick), som viser de forskellige lag, som relationsarbejderen og den unges kommunikation kan tænkes at bevæge sig rundt i. Det drejer sig om "klichelaget", "factlaget", "meningslaget" og "følelseslaget", som forklares nedenfor.

Bevægelserne mellem disse lag er vekslende og situationsafhængige. Ofte vil relationsarbejderens kommunikationsform afhænge af den relation, som han eller hun har fået opbygget eller er ved at opbygge til den unge, samt af hvor den unge er i sin forandringsproces.

I klichelaget udveksler parterne meget generelle, neutrale eller hverdagsagtige betragtninger. Det kan hjælpe relationsarbejderen og den unge til at se hinanden an og "komme på bølgelængde", især hvis man fokuserer på emner af fælles interesse, for eksempel sport. Klichelaget kan især optræde i den indledende fase, hvor relationsarbejderen møder den unge første gang. I nogle tilfælde kan kommunikationen risikere at bære præg af parternes forforståelser og formelle roller. Den unge kan måske relatere sin opfattelse af den voksne til fordomme og fortællinger fra tidligere erfaringer med voksne. Tilsvarende kan relationsarbejderen have en stereotyp eller forenklet forforståelse af den unge.

I factlaget udveksler man faktuelle og gerne mere relevante oplysninger. Relationsarbejderen kan for eksempel fortælle om den konkrete anledning til samtalen, sit mandat, sin tavshedspligt og sin indberetningspligt – hvis det er relevant. Den unge kan for eksempel fortælle om sine konkrete handlinger, sin familiesituation, skolegang, fritid og arbejde.

I meningslaget kommer den unges ønsker, forventninger, bekymringer og syn på sin livssituation eller på samfundsforhold til udtryk, enten direkte eller indirekte. Meningslaget kommer ofte mest i spil et stykke henne i relationens forløb, hvor den unge i visse tilfælde har mere tillid til relationsarbejderen. Men den unge kan stadig have et stereotypet billede af dennes rolle og et ønske om at prøve hans eller hendes grænser af. Den voksne får indblik i den unges motiver og adfærd.

I følelseslaget giver den unge udtryk for de følelser, der ofte ligger til grund for den måde, den unge tolker sin livssituation og omverden på. Følelseslaget er med andre ord meget vigtigt, når relationsarbejderen skal støtte den unge i at reflektere over sine antagelser og frigøre sig fra ekstremisme. Nogle har let ved at udtrykke følelser som glæde og sorg. Andre, ikke mindst unge med tilknytning til ekstremisme, har vanskeligere ved det og udtrykker i stedet vrede og frustration. Det kan for eksempel være frustration over personlige nederlag eller forhold i samfundet, der opfattes som truende eller uretfærdige. Relationsarbejderen bør her arbejde med at opnå det tillidsforhold, der kan åbne op for, at den unge kan bearbejde sine følelser.

At skabe den første kontakt

At skabe den første kontakt er en udfordring for en mentor eller anden relationsarbejder, der møder den unge for første gang.

Her er nogle råd til, hvordan den første kontakt kan blive vellykket:

- Forklar dit ærinde, hvis det ikke allerede er klart.
- Kør ikke for hårdt på. Skab en god relation gennem "small talk" om emner af fælles interesse.
- Lyt, og lad den unge tale mest muligt. Stil spørgsmål med åbne svarmuligheder frem for lukkede svarmuligheder.
- Undgå at virke for nysgerrig eller bruge "hvorfor", da det kan virke negativt og for-dømmende.
- Undgå ironiske bemærkninger, der kan skabe misforståelser og ødelægge relationen.
- Undgå forstyrrende afbrydelser.
- Vis din menneskelige side. Erkend nogle af dine små fejl eller svagheder, hvis det virker relevant i situationen.
- Hvis den unge er meget afvisende, kan man forsøge at bytte roller ved for eksempel at sige, "nu er det dig, der stiller spørgsmål til mig".

"Udgangspunktet er, at alle vil blive provokeret over at få en mentor uden at kunne forstå det. Mentor kan ingen forskel gøre uden den unges accept. Men her er ingen manual. Brug din personlighed. Den unge vil teste dig igen og igen. Deres erfaring er, at man ofte ikke kan stole på voksne. Voksne svigter og moraliserer. Her skal du bevise, at du vil være der for den unge og ikke svigte."

Mentor for ung med tilknytning til ekstremisme

Kropssproget er en vigtig del af kommunikationen

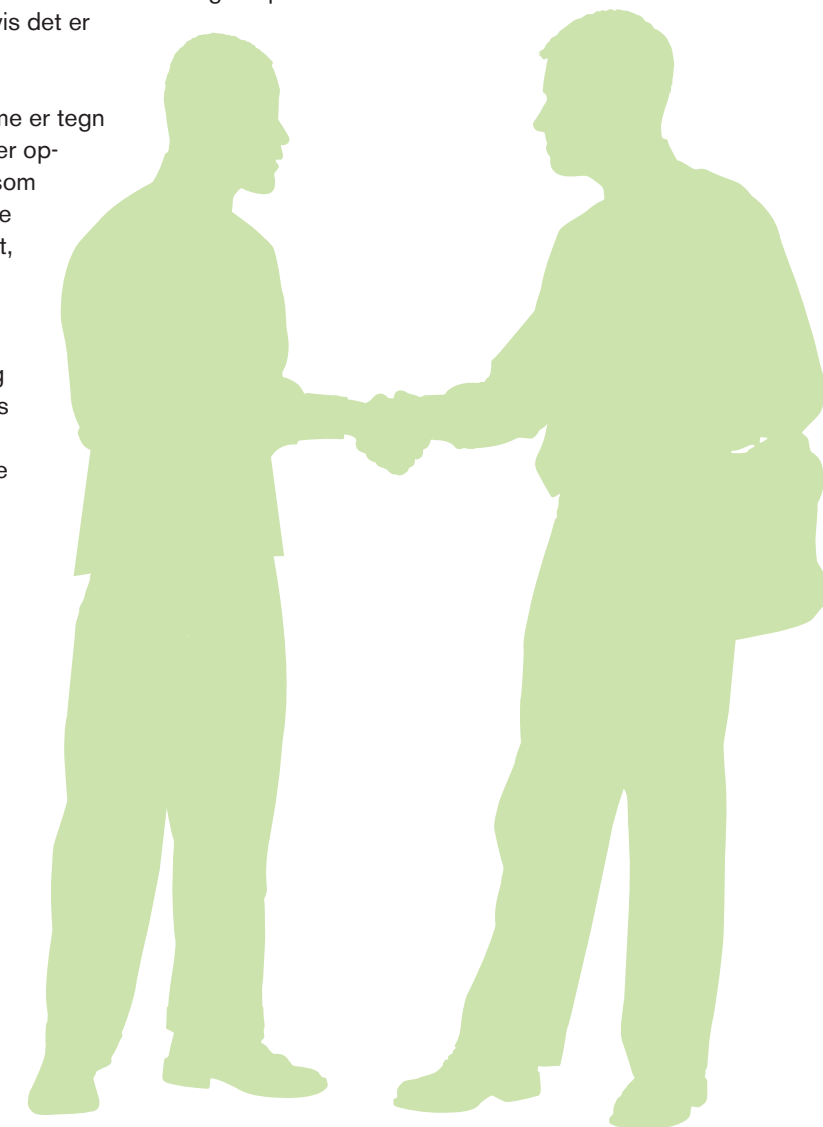
Kropssproget er en vigtig del af vores kommunikation og kan være særlig vigtigt i en situation, hvor der skal skabes en tillid mellem to parter.

De første sekunder er vigtige. Du og den unge aflæser hinandens kropssprog og danner jer ubevidst en mening om den anden inden for et kort øjeblik.

Du kan få meget ud af at aflæse den unges kropssprog. Det kan være den unges kropsholdning, blikket, armenes placering, hænder og fødders bevægelser m.v. For eksempel kan en foroverbøjet kropsholdning være tegn på aggressivitet, og at se ned kan være et tegn på usikkerhed eller lukkethed. Men pas på med at tolke et enkelt tegn. Hold øje med flere forskellige tegn, og vurder dem i sammenhæng med situationen.

Dit eget kropssprog er også vigtigt, men det må ikke virke påtaget. Alligevel er der nogle tommelfingerregler, du kan søge at blive mere bevidst om. Brug dem kritisk. Det kan virke kunstigt og utroværdigt, hvis du ikke først og fremmest er dig selv.

- **Vær opmærksom på øjenkontakt.** Øjenkontakt er vigtig, men stir ikke. Veksl mellem at se på personen og at se ned.
- **Benyt bekræftende signaler.** Når du nikker, kan det fremme den unges oplevelse af interesse og anerkendelse. Smil gerne, men kun hvis det er naturligt.
- **Brug åbent kropssprog.** Åbne håndflader og arme er tegn på imødekommenhed. Omvendt kan knyttede næver opfattes som et aggressivt signal og korslagte arme som et afvisende signal. Du kan dog godt lægge armene over kors ind imellem, hvis det forekommer naturligt, og du samtidig sender andre positive signaler.
- **Vær opmærksom på placering.** Sid gerne ned, så I kommer i øjenhøjde. Den unge bør ikke føle sig domineret eller angrebet. Sid gerne i en 90 graders vinkel, for eksempel ved hjørnet af et bord. Det er mindre konfronterende end at være placeret direkte over for hinanden.
- **Benyt spejling.** Efterlign den unges kropssprog eller kropstilling, hvis det forekommer rigtigt og naturligt. Det kan styrke tilliden mellem jer.
- **Slap af.** Træk vejret roligt, og undgå urolige bevægelser. Vær især opmærksom på dine fødder. Vippende, urolige fødder hjælper ikke til at skabe en afslappet stemning.

**AT UNDERSTØTTE
POSITIV
FORANDRING**

At understøtte positiv forandring

Målet i arbejdet med en sårbar ung er at støtte en forandring, hvor risikoadfærd, der er til skade for den unges eller andres trivsel, reduceres, og en mere konstruktiv adfærd tager over.

"Vi er ikke holdningspoliti. Man har lov til at være meget ortodoks både religiøst og politisk. Men vi forsøger at forebygge, at unge ryger ud over den kant, hvor de begår ulovligheder eller i værste fald terror."
SSP-leder med ansvar for mentorindsats

Som relationsarbejder kan du kombinere din baggrundsviden om den unge med en fordomsfri dialog med den unge for at forstå dennes livssituation, adfærd og tankegang.

Særligt i forbindelse med unge, der færdes i ekstremistiske miljøer eller er sårbare over for rekruttering til disse, kan man afdække og arbejde med:

- Risikofaktorer
- Beskyttende faktorer
- Motivationsfaktorer
- Ideologiske faktorer
- Barrierer

Både i hæftet **Metoder i arbejdet med radikaliserings** og i afsnittet "Mentorarbejde og mentorværktøjer" i dette hæfte er der mere detaljerede gennemgange af, hvad disse faktorer indebærer, og hvordan man kan arbejde med dem. Men her er en kort introduktion.

Risikofaktorer er personlige, familiemæssige og sociale forhold, som erfaringsmæssigt øger sandsynligheden for, at en person udvikler en uhensigtsmæssig adfærd eller er modtagelig for uønskede påvirkninger. Risikofaktorer er for eksempel psykiske helbredsproblemer, en dårligt fungerende familie, ringe evne til at skabe venskaber og ringe tilknytning til sociale fællesskaber som skole, arbejde og foreningsliv. Også mere forbigående forhold som en personlig krise, en nederlagsoplevelse eller en ulykke kan være risikofaktorer.

Beskyttende faktorer er personlige, familiemæssige og sociale forhold, som mindsker modtageligheden for uønskede påvirkninger og reducerer risikofaktorerens betydning. Beskyttende faktorer kan for eksempel være, at den unge er psykisk robust og ikke let bliver vred eller frustreret, at den unge har god støtte fra familien eller en kæreste, eller at den unge er godt forankret i sociale fællesskaber.

- Relationsarbejderen og andre omkring den unge kan arbejde med at afklare, om der er personlige, familiemæssige eller sociale forhold, der giver anledning til særlige trivselsproblemer.
- Man kan arbejde med, hvordan beskyttende faktorer kan aktiveres, og derved kompensere for risikofaktorer og styrke den unges trivsel. For eksempel ved at arbejde med eventuelle problemer i den unges familie, ved at hjælpe den unge til bedre sociale relationer eller ved at styrke den unges evne til at håndtere vrede og modgang.

"Den tilgang, vi har fået nu, hvor vi ser på radikaliserings som udtryk for mistroivsel, er den rigtige måde at anskue det på."
Mentor for ung med tilknytning til ekstremisme

Motivationsfaktorer er for eksempel søgen efter identitet og mening og behov for fællesskab, anerkendelse, kontrol, spænding, beskyttelse eller andet. Her kan man søge at forstå, hvilke behov der motiverer den unges adfærd og valg i tilværelsen.

- Relationsarbejderen og andre omkring den unge kan arbejde med, hvordan den unges motivation kan bearbejdes og bruges positivt. For eksempel ved at imødekomme identitetsmæssige behov gennem dialog om eksistentielle emner, imødekomme behov for spænding via involvering i action-prægede aktiviteter eller imødekomme et samfundsengagement gennem at motivere til deltagelse i demokratiske fora eller frivilligt socialt arbejde.

Ideologiske faktorer er for eksempel den unges drivkraft, verdensopfattelse og retorik.

- Relationsarbejderen kan søge at afdække, om den unge er drevet af frustration, indignation eller vrede over forhold i samfundet, og om den unge virker personligt ansvarlig og forpligtet af en "sag".
- Man kan søge at forstå den unges antagelser, verdensbillede, forbilleder og eventuelle fjendebilleder.
- Man kan udforske, om den unge har taktikker eller særlige måder at argumentere, fortolke og skabe betydning på.
- Man kan arbejde med, hvordan ekstreme og voldslegitimerende ideologiske forestillinger kan udfordres. For eksempel ved at støtte den unge i at reflektere over sine antagelser, ved at anvise andre måder at påvirke samfundsforhold på eller ved at pege på de negative konsekvenser af det ekstremistiske engagement. Negative konsekvenser kan for eksempel være den skade, som vold forårsager, at den unge begrænser sine egne muligheder for at få en god fremtid, eller at den unge eller personer, der står den unge nær, udsættes for at blive isoleret eller chikaneret af andre, som er stærkt uenige med den unges ekstreme synspunkter.

Barrierer, der kan hindre positiv forandring, kan blandt andet være pres fra andre i en gruppe, oplevelsen af at være stigmatiseret, frygt for fjender uden for gruppen samt tatoveringer og andre fysiske identitetsmarkører.

- Relationsarbejderen kan arbejde med, hvordan fysiske, psykiske eller sociale barrierer kan afdækkes og overvindes. For eksempel ved at støtte den unge i at overvinde gruppepres og følelser af stigmatisering eller frygt, at etablere sig i nye sociale relationer eller at skabe sig en ny stil og få eventuelle tatoveringer fjernet.

Den unges forandringsproces

Mennesker og de forandringsprocesser, de gennemgår, er meget forskellige. I nogle tilfælde kan en forandring ske meget pludseligt, måske som følge af en udefrakommende hændelse.

Men for at forstå den unges forandringsproces kan det alligevel være nyttigt at se på den litteratur, der beskriver de typiske stadier og reaktioner, som man gennemlever i en forandring fra en livssituation til en anden.

Ifølge bogen "Towards a comprehensive model of change" af James O. Prochaska og Carlo C. DiClemente fra 1986 kan forandringsprocessen deles op i følgende stadier:

- Førovervejsesstadiet
- Overvejsesstadiet
- Forberedelsesstadiet
- Handlingsstadiet
- Vedligeholdelsesstadiet
- Tilbagefaldsstadiet

Denne tilgang til forandringsprocessen benyttes især inden for misbrugsområdet, men er i dette hæfte udviklet til at rette sig mod unge, der er tiltrukket af ekstremisme. Formålet er dels at anskueliggøre den unges reaktionsmønster i de forskellige faser af forandringsprocessen, dels at give anvisninger på, hvordan relationsarbejderen kan yde støtte i de enkelte faser.

Alle mennesker er forskellige, og angivelsen af de forskellige stadier er derfor kun vejledende. En forandringsproces vil naturligvis ikke omfatte alle de nævnte stadier i alle tilfælde.

Førovervejsesstadiet

Den unge har intet ønske om forandring i sit liv. Måske fordi den unge får "hele pakken" med socialt tilhørsforhold, handling og retning i sit liv gennem det ekstremistiske miljø. Eller måske fordi den unge opfatter sin situation som fastlåst, håbløs og uoverskuelig. Den unge er måske fyldt op med oplevelser af svigt og nederlag og oplever vrede, sorg og en følelse af marginalisering. Oplevelser, der bringer den unge ind i konflikter, fordi han eller hun ikke har overskud til at forstå andre synspunkter end sine egne og har modstand mod forandringer i sit liv.

- Husk, at den unges modvilje mod samfundsforhold eller bestemte grupper i samfundet i høj grad bygger på følelser. Arbejd derfor på at skabe tillid og en åbning til følelseslaget og derfra støtte den unge i at udtrykke sine følelser. Derved får den unge også et fornyet grundlag til at reflektere over sine antagelser.
- Arbejd, hvor det er hensigtsmæssigt, med at afdække den unges livssituation, herunder risikofaktorer, beskyttende faktorer, motivationsfaktorer, ideologiske faktorer og barrierer. Mentorværktøjet "Udredning", der er beskrevet i næste afsnit, kan give inspiration til emner og spørgsmål, der kan drøftes.

- Søg information om de samfundsforhold, der optager den unge, gerne sammen med den unge selv. Det vil ofte være et godt grundlag for refleksion og forandring hos den unge.
- Undersøg, om der er ændringer, der kan mindske relevansen af det ekstremistiske engagement for den unge. Det kan være, at ændringer i samfundet har gjort det mindre relevant, eller at der er svagheder i den ekstremistiske gruppes idégrundlag eller organisation. Det kan også være, at sociale og psykologiske behov kan dækkes på andre måder end gennem det ekstremistiske tilhørsforhold. Giv eventuelt små inspirationsforslag til andre måder at leve sit liv på, for eksempel ved besøg i en lokal idrætsklub eller ved eget eller andres eksempel.
- Afdæk den unges drømme for fremtiden. Se også mentorværktøjet "Personlig Plan", der er beskrevet i næste afsnit, og som kan give inspiration til, hvordan dialogen med den unge kan foregå.
- Illustrer eventuelle uoverensstemmelser mellem den unges nuværende situation og den unges dybereliggende værdier ved at spørge ind til disse.
- Drøft de negative konsekvenser ved den nuværende adfærd – ikke bare for den unge selv, men også for mennesker, der står den unge nær.

Overvejsesstadiet

Den unge erkender, at der er et problem, og overvejer at gøre noget – bare ikke lige nu. Et ønske om forandring er til stede, men ambivalensen er stor, og motivationen er tilsvarende lille. Den unge føler sig måske fastlåst eller får grundlæggende behov dækket i sin nuværende situation. Der er dog en begyndende tvivl om adfærden og de dominerende fortællinger i det ekstremistiske miljø. Der er noget, der ikke er godt, og noget andet, der føles mere rigtigt. Den unge er med andre ord på vej mod en indre diskussion med sig selv.

- Støt den unge i at afdække sin forvirring og genoverveje sin situation.
- Spørg ind til og hjælp den unge med at sætte ord på, hvad der virkelig betyder noget, og hvorvidt den nuværende livssituation opfylder dette.
- Præsenter andre muligheder for at få opfyldt ønskerne for et godt liv – gerne med eksempler fra andre situationer og personer.
- Prøv med udgangspunkt i din viden om den unges motiver og behov at opstille attraktive alternativer, som imødekommer den unges behov. Se også eksemplerne i de tidligere afsnit.
- Motiver til positiv forandring med udgangspunkt i din viden om den unges drømme og håb.
- Fortæl eventuelt, hvad der betyder noget for dig, og hvordan du selv er kommet videre.
- Vend tilbage til emner, der kan være afgørende for den unge, for eksempel de negative konsekvenser af det ekstremistiske tilhørsforhold.

Understøt den unge i at reflektere over sin måde at se verden på

- Udforsk, om den unge på nogle punkter er i tvivl om sine antagelser om samfundsforhold – særligt forenklede forklaringer og fjendebilleder, der bruges til at legitimere vold.
- Spørg til, hvornår og i hvilke situationer den unge eventuelt er tvivlende over for sine antagelser og holdninger.
- Sæt fjendebilleder og antagelser om samfundsforhold i kontekst ved at påpege inkonsistente antagelser, og udfordr antagelser med nye vinkler og oplysninger.
- Undersøg, om den unge ønsker, at noget var anderledes.

Eksempler på spørgsmål, der kan udfordre den unges antagelser:

- Har du tænkt på, at ...? (Vis inkonsistens i påstande eller adfærdsmønstre ved at sammenholde dem med fakta eller med den unges egne udsagn om drømme og ønsker).
- Kan du komme i tanke om situationer, hvor det (den pågældende antagelse, holdning eller risikoadfærd) gjorde noget dårligt/forhindrede dig i noget?
- Hvis den unge har gjort noget, der har været til skade eller ulempe for andre: Ville du også gøre sådan mod mig/mod din egen familie/mod dig selv? (For at sætte adfærden/holdningen i kontekst til noget, der er tæt på).
- Hvad skulle der ske, hvis du skulle se anderledes på tingene?

Forberedelsesstadiet

Den unge er indstillet på, at der skal ske noget, og er begyndt at overveje muligheder og tidspunkter for forandringer. Ofte er det en bestemt begivenhed, der har påvirket den unges beslutning. Motivationen er høj, men det er ambivalens og tvivl også. Forandring kan skabe usikkerhed og modstand, fordi den unge skal sige farvel til det kendte og vende sig mod noget nyt. Så modet er skiftende, og intentionen svinger voldsomt mellem skal – skal ikke. Det ene øjeblik står fordelene ved det gamle og ulemperne ved det nye indlysende klart. Det næste øjeblik er det omvendt. Angsten for at give slip er stor. Men grundlæggende har den unge fået mere nuancerede fortællinger og er begyndt at lægge afstand til de gamle sort-hvide forståelser af livet og dets udfordringer.

- Spørg ind til tabet af det gamle liv ved at give plads til følelser, tvivl og ambivalens.
- Spørg ind til og hjælp den unge til at se mulighederne og fordelene i det nye.
- Hjælp den unge til at finde konkrete løsninger på problemerne ved forandringen.
- Stimuler den unges ressourcer, selvtillid og vilje til forandring med ros og anerkendelse.

"På nogle punkter er han indstillet på forandring. Han har hårdt brug for sine venner fra gruppen, men i stille stunder kan han godt indse, at han bør finde andre venner."

Mentor til ung med tilknytning til ekstremisme

Handlingsstadiet

Den unge har besluttet sig og er i gang med omlægning af tidligere adfærd. Omlægningen fylder meget, og hver dag byder på både nye erkendelser og nye udfordringer i den unges liv. Ambivalensen er lille, og motivationen er høj, men den unge sættes igen og igen på prøve.

- Hjælp den unge med at se sine egne ressourcer og muligheder frem for at fokusere på mangler og barrierer.
- Hjælp den unge til at finde konkrete løsninger på problemerne ved forandringen.
- Fortæl om egne erfaringer med at komme videre, når det var svært.
- Stimuler den unges ressourcer, selvtillid og vilje til forandring med ros og anerkendelse.
- Fokuser på, hvilke tab den unge oplever ved at bevæge sig fra det gamle og kendte til det nye og ukendte. Giv plads til følelser og tvivl.
- Ansvarliggør den unge for egen fremtid.

Vedligeholdelsesstadiet

I denne fase er den unge i gang med en positiv udvikling fri af ekstremisme. Men bevidstheden om at være på rette vej er skrøbelig, og der er endnu fare for tilbagefald. Det nye føles endnu ikke som et sikkert ståsted, og de gamle måder at skabe mening eller dække sociale behov på dukker op og kan skabe fornyet tvivl. Det kan også være gamle kontakter i et ekstremistisk miljø, der frister eller presser den unge.

- Støt den unge i at holde fast. Giv masser af ros og anerkendelse.
- Hjælp den unge til at se fordelene og de mange nye muligheder.
- Prøv at vise, hvordan den unge er kommet tættere på det, der virkelig betyder noget.
- Spørg ind til ulemperne ved det gamle liv.
- Stimuler den unges ressourcer, vilje og handlekraft.

Tilbagefaldsstadiet

Alle forandringsprocesser er forskellige. Nogle gange lykkes det at fastholde den positive forandring, og andre gange sker der tilbagefald til den tidligere adfærd. Tilbagefaldet kan være korterevarende, eller det kan være længerevarende og true med at bide sig fast. Tilbagefaldsstadiet kan for eksempel indtræde, hvis det nye ikke indfrier forventningerne, og forandringerne ikke er, som den unge har forventet. Derfor vokser motivationen for at vende tilbage til det gamle liv, og der skal en stærk vilje eller hjælp udefra til for at holde fast i det nye.

- Giv støtte og opmuntring til at se alle de små forbedringer og fordele, der allerede har vist sig.
- Gør som i overvejelserstadiet: Spørg ind til og hjælp den unge med at sætte ord på, hvad der virkelig betyder noget, og hvorvidt det gamle liv levede op til det.
- Sæt fokus på alle de ting, den unge ønskede at lægge bag sig, og hvordan han eller hun har oplevet forandringerne som noget positivt.

"Det er ikke sikkert, at der sker de forandringer i den unges liv, som mentor håber. Det kan virke, som om det hele preller af. Men vær tålmodig, og husk, at selvom der ikke umiddelbart sker nogen forandring, så lægger du små spirer hele tiden. Et menneske er hele tiden i proces. Det er ikke til at sige, hvornår en forandring sker. Og når åbningen er der, skal mentor være der."
Mentor for ung med tilknytning til ekstremisme

"Vi diskuterer for eksempel de negative konsekvenser af at bruge vold, og hvordan vold kan ramme andre mennesker. Vi har nu mødtes i tre måneder, og jeg kan mærke, at han rykker sig. Jeg skal ikke prøve at ændre holdninger, men kan udfordre min mentee, så han bløder sine sort-hvide opfattelser af verden op."
Mentor for ung med tilknytning til ekstremisme

Den unges egen drivkraft er afgørende

I en forandringsproces, hvor en ung frigør sig fra ekstremisme, er det altafgørende, at den unge har en egen drivkraft, der kan skabe den positive forandring. Det gælder, uanset om:

- forandringen sker gennem refleksion og holdningsændringer, hvor den unge tager afstand fra det forenkede fjendebillede, som han eller hun måske indtil nu har troet på
- forandringen sker i forbindelse med, at den unge søger at dække et behov for mening med tilværelsen, spænding, identitet, at være en del af et fællesskab eller lignende
- forandringen sker, fordi den unge træffer et rationelt valg for at undgå ubehagelige konsekvenser eller for at opnå mere gennem at følge en anden strategi, for eksempel at anvende demokratiske midler i stedet for vold.

MENTORARBEJDE

OG

MENTORVÆRKTØJER

Mentorarbejde og mentorværktøjer

Det foregående kapitel har beskrevet stadier i den unges forandringsproces, samt hvordan man som relationsarbejder kan understøtte processen.

De forskellige råd og anvisninger kan anvendes bredt i det almindelige ungdomspædagogiske arbejde i for eksempel skoler, klubber og boligområder. Men hvis man ønsker at arbejde meget struktureret med den enkelte unge, vil det typisk have form af en egentlig mentorrelation. Her kan det være en stor hjælp at have nogle redskaber til at styre og systematisere relationen til den unge.

I dette afsnit sættes der derfor fokus på:

- Mentorens rolle, arbejdsform og forberedelse.
- Værktøjerne Logbog, Udredning og Personlig Plan.

Mentorens rolle

Mentor-mentee-relationen forener menneskeligt nærvær med professionel sparring og støtte. Mentorrollen er indbegrebet af et relationsarbejde, hvor den menneskelige faktor spiller en afgørende rolle i den professionelle adfærd.

Mentorbegrebet og mentorordninger har i de senere år vundet stadig større indpas, ikke alene i uddannelsessektoren og på arbejdsmarkedet, men også i socialt og forebyggende arbejde.

I de seneste år er der gjort systematiske forsøg med mentorordninger til unge, der har vakt bekymring i forhold til radikalisering og ekstremisme. Erfaringen fra disse ordninger er, at en mentorindsats kan virke forebyggende, fordi mentoren kan tilbyde en relation og en anerkendelse, der dels tager hånd om den unges mistrivsel og mangel på meningsfulde voksenrelationer, dels virker som alternativ og modvægt til det sammenhold, som nogle unge søger i ekstremistiske fællesskaber. Mentoren kan samtidig give en systematisk og målrettet støtte til en forandringsproces, på både et kognitivt og et emotionelt plan.

I mentorskabet kan mentor indtage forskellige roller, der vil variere efter mentees aktuelle støtte- og udviklingsbehov. Mentors rolle kan spænde fra en meget aktiv til en mere lyttende position. Mentor skal understøtte mentees afklaring af ønsker, mål og handlemuligheder for fremtiden. Men mentor skal også give udfordringer, der kan styrke mentees refleksion og realitetssans.

"Du skal frem for alt være god til at stille spørgsmål og lytte, lytte og atter lytte. De unge har så meget på hjertet. Du skal også turde tavshed. Og så skal du turde tage kampen op, for du skal både give medspil og modspil til den unge."

Mentor for ung med tilknytning til ekstremisme

"Mentorerne kan støtte de unge til at reflektere over deres handlinger og konsekvensen af de valg, de træffer."

Underviser for mentorer

Uanset de vekslende roller står selve relationsdannelsen altid i centrum. Mentorskab kan ikke reduceres til at være en bestemt samtaleteknik eller et særligt kommunikationsværktøj. Mentorrollen har effekt i kraft af den tillidsfulde relation, der opbygges mellem mentor og mentee. Se også afsnittet "Tilgangen til den unge", hvor der gives anvisninger på det anerkendende og tillidsskabende relationsarbejde.

Match af mentor og mentee

Mentors ungdomspædagogiske faglighed er vigtig. Men det er også vigtigt for forløbet med den unge, at der er et godt personligt match mellem mentor og mentee. Det vil sige, at mentor har en baggrund, som gør, at den unge kan spejle sig i mentor eller oplever mentor som vedkommende og troværdig. Det kan for eksempel være, at mentor har personligt kendskab til det miljø, mentee har tilknytning til, at mentor har viden om et emne, der interesserer mentee, eller at mentor har samme religiøse baggrund som mentee.

"Vi arbejder med at finde en mentor, som kan forstå den unges baggrund og miljø. For eksempel tæller vores mentorkorps flere unge med kendskab til det højreorienterede fodboldmiljø (...) og en religionshistoriker, der kan diskutere religiøse spørgsmål med unge, der er på vej ind mod en ekstrem religiøs retning. For ofte savner de unge faktisk nogle at diskutere deres holdninger med, og tit oplever vi, at forældrene og de nærmeste omgivelser har opgivet at debattere med de unge."

SSP-leder med ansvar for mentorindsats

Mentorens arbejdsform

Det er vigtigt, at mentoren løbende sætter sig mål for og dokumenterer arbejdet med den unge. En simpel måde at gøre dette på er via en logbog med optegnelser om forløbet med den unge.

"Jeg laver en logbog over forløbet, for eksempel hvad jeg gerne vil opnå med den unge, og hvad der har virket og ikke virket. Som mentor er det vigtigt at kunne følge med i, hvilken metode der er god at bruge over for den unge. For eksempel hvor meget jeg skal skubbe på i forhold til at skabe forandring. Skal jeg tage med ham til et muligt fritidsjob, eller er det nok at hjælpe med at skrive en ansøgning? Hvor håndfast skal jeg være i min kommunikation? Hvad kan den unge lide at lave sammen med mig?"

Mentor for ung med tilknytning til ekstremisme

I **bilag 1** finder du nogle eksempler på, hvordan notater i en logbog kan se ud.

Som det første forud for hvert møde med mentee bør mentoren sikre, at der sker en gensidig forventningsafstemning. Selv om det enkelte møde tager udgangspunkt i mentees aktuelle behov og udfordringer, er det vigtigt at fastholde en kontinuitet – en "rød tråd" fra det ene møde til det næste. På den måde bliver det tydeligt for både mentee og mentor, at der er en progression frem mod de langsigtede mål i samtaleforløbet, selv om samtaleemnerne "springer" fra gang til gang.

Forud for hvert møde med den unge er det også vigtigt at forberede sig og sætte mål for mødet. Hvilket resultat ønsker mentor for dialogen med den unge? Eller hvis det er muligt: Hvilket resultat er mentor og mentee enige om at arbejde for?

Især i de indledende faser kan målene for samværet være ganske simple, såsom at den unge har fortalt lidt om sine drømme for fremtiden, eller at der har været en god stemning.

Forbered hvert møde med den unge

Mentorens egen forberedelse

- Hvad er situationen lige nu for den unge?
- Hvordan gik det sidste gang i forhold til mine forventninger?
- Hvad skal jeg være særlig opmærksom på?
- Hvad skal lykkes i dag?
- Hvilke ting lykkedes i særlig grad og hvorfor?
- Hvordan har jeg det selv? Hvad er mine "blindspots", såsom holdninger, følelser og behov, som jeg har svært ved at håndtere professionelt?
- Hvad skal jeg være opmærksom på næste gang?

Mentorens forberedelse sammen med den unge

- Hvad vil du gerne drøfte i dag – hvad skal være målet for dagen?
- Hvorfor er det vigtigt at drøfte disse emner lige nu?
- Hvordan vil du gerne bruge mig?
- Hvad har vi talt om i dag – hvordan kan vi opsummere?
- Hvad skal vi aftale i forhold til næste møde?
- Hvornår og hvor skal vi mødes?
- Hvad skal vi hver især tænke over til næste møde?

Værktøjerne Udredning og Personlig Plan

Den unges situation kan være kompliceret og vanskelig at overskue – ikke kun for den unge selv, men også for mentor. Trods det skal der være en vis klarhed om, hvad udfordringerne er, og der skal være langsigtede mål for relationen mellem mentor og mentee.

Derfor kan der være behov for redskaber, der kan styrke mentors forståelse af den unge og fremme fastsættelsen af mål og succeskriterier på længere sigt.

Værktøjerne **Udredning** og **Personlig Plan** er sådanne værktøjer.

En udredning af den unges samlede livssituation og bevæggrunde kan hjælpe en mentor eller anden relationsarbejder til:

- At forstå den unge og dennes udfordringer samt vurdere, på hvilken måde den unges forandringsproces kan understøttes.
- At orientere sig om, hvor den unge befinder sig i forandringsprocessen, og løbende sikre, at der gøres fremskridt.
- At danne udgangspunkt for samarbejde med andre ressourcepersoner omkring den unge.

I **bilag 2** finder du et **Udredningsskema** med udgangspunkt i risikofaktorer, beskyttende faktorer, motivationsfaktorer, ideologiske faktorer og barrierer. En udredning kan være mere eller mindre omfattende. En meget omfattende udredning vil typisk ikke blive varetaget af en mentor, men for eksempel af en tværfaglig gruppe af professionelle i regi af SSP-samarbejdet.

Mentoren kan bruge skemaet som dokumentation og registrering af sin udredning af den unge.

I **bilag 3** finder du en emne- og spørgeguide til udredningsskemaet, der kan hjælpe med at skabe et både fokuseret og nuanceret billede af den unge. Guiden skal ikke nødvendigvis følges slavisk. Men den skal understøtte, at der tages højde for alle væsentlige informationer om den unge, og fungere som et idékatalog, hvorfra mentoren kan "plukke" emner og spørgsmål, der virker relevante i den konkrete situation.

Mentoren kan også med fordel understøtte den unge i at udvikle en Personlig Plan med målsætninger og milepæle for det, den unge gerne vil opnå.

I **bilag 4** finder du et **skema til Personlig Plan**, som du og den unge kan udfylde og arbejde med sammen. Den unge bør så vidt muligt selv føle ejerskab til den personlige plan og have ansvar for, hvad der skal skrives ned i den.

Når mentor skal understøtte den unge i at udvikle sin personlige plan, kan man med fordel benytte modellen "GROW". Det er en forkortelse, der står for "Goal, Reality, Options, Will". Modellen er beskrevet i John Whitmores bog "Coaching for Performance" fra 1992. "GROW"-tilgangen kan understøtte dialogen om de mål, den unge vil arbejde for at nå, og dermed hjælpe til konkret at nedskrive den personlige plan for den unge.

"GROW"-modellen er oprindeligt udviklet som et ledelsesinstrument til styrkelse af ansattes kompetencer, men er i denne sammenhæng tilpasset til arbejdet med unge, der er en del af ekstremistiske miljøer eller sårbare over for rekruttering. Modellen gør det muligt at arbejde med den unges forandringsproces på en systematiseret og kvalificeret måde.

Mentoren kan vælge at bruge spørgsmålene i modellen løbende i dialogen med den unge eller som en aftalt struktureret dialogform, hvor mentoren og den unge aftaler tid til at gennemgå spørgsmålene. Brugen af "GROW" er dog først relevant, når mentoren har skabt et tillidsforhold til den unge og kan mærke, at den unge er klar til en forandringsproces.

I **bilag 5** finder du en spørgeguide til den personlige plan. Guiden er baseret på "GROW"-modellen og kan hjælpe mentor og mentee i deres indbyrdes dialog om udformningen af den personlige plan.

Bilag 1

Eksempler på notater i logbog

Møde med A

Dato: 22. maj, 1. møde

Sted: Fodboldklubbens cafeteria

A virkede afvisende over for mig. Han spurgte som noget af det første, om jeg gav en øl. Det havde jeg ikke lyst til, i stedet gav jeg en sodavand og en sandwich. Mens vi spiste, tøede han lidt op. Vi talte et stykke tid om hjemmeholdets chancer i den kommende turnering. Det er tydeligt, at han går meget op i fodbold, og han lavede ligesom op, da vi talte om fodbold. Han virkede også meget imponeret over, at jeg selv har spillet på klubbens 2. hold. Men jeg synes også, at A blev lidt aggressiv, da vi talte om bestemte hold og deres fans.

Jeg spurgte, hvorfor han har sagt ja til at få en mentor. Det havde han ikke noget klart svar på, men jeg synes, det er tydeligt, at han savner nogen at tale med. Jeg forklarede lidt om grunden til, at jeg er blevet bedt om at fungere som mentor – nemlig at A og hans venner har haft nogle konflikter med politiet (blandt andet på grund af slåskampe på diskoteker og opsætning af klistermærker med racistiske budskaber).

Jeg forklarede, at SSP er bekymret for, om A er på vej ud af et dårligt spor med vold og for megen druk. Jeg fortalte lidt om min rolle som mentor og spurgte, hvordan han synes, forløbet skal være. A er villig til at mødes en gang imellem, men han foretrækker ikke at lave en bestemt aftale lige nu. Vi aftalte, at jeg ringer ham op om tre-fire dage for at få en ny aftale til om ca. 14 dage.

Lidt refleksioner over mødet: A virkede oprigtigt glad for at have en at snakke med. Jeg kunne mærke, at vores fælles interesse for fodbold vil gøre det lettere at opbygge en relation til ham.

Møde med B

Dato: 7. januar, 3. møde

Sted: Lokal café

B sad denne gang uroligt på stolen og kiggede mest på sine hænder under vores møde. Jeg synes, han virkede meget rastløs og noget frustreret. Jeg forsøgte at få ham til at åbne lidt op og spurgte til, hvordan den sidste uges tid er gået. B mumlede lidt og begyndte på min opfordring at tale om episoden, hvor han igen var oppe at slås i skolen. B har efter episoden været til skolepsykolog en enkelt gang. Han bryder sig ikke om psykologen og vil helst være fri.

Vi snakkede længe om, hvorfor B nogle gange bliver så vred og aggressiv. B er meget frustreret over morens helbredssituation. Hun er næsten dagligt træt og irriteret, og hun har to gange været indlagt på grund af stress og ekstrem træthed. Jeg spurgte B, hvordan han selv mente, han kunne bidrage til at ændre situationen i hjemmet, nu hvor moren er syg, og faren er flyttet. Han havde ikke umiddelbart noget forslag. Alligevel syntes han at indse, at han og broren bliver nødt til at tage mere ansvar derhjemme. Det skal vi følge op på næste gang.

B fortalte meget detaljeret om en tv-udsendelse, han havde set om, at der igen var blevet dræbt civile i Afghanistan. B udtrykte stor vrede mod det, han kalder "den vestlige besættelsesmagt". Så begyndte han at tale om C, hans lidt ældre ven, som mener, at alle muslimer har pligt til at forsvare sig mod angreb på muslimsk jord, hvad enten kampen kæmpes i Afghanistan eller her i Danmark.

Vi gik på internettet sammen for at finde ud af mere om konflikten i Afghanistan. Det rykkede ikke umiddelbart ved B's synspunkter, men det virkede, som om han hyggede sig sammen med mig. Jeg vil prøve at lave den slags informationssøgninger sammen med ham igen.

Efter vi havde været på internettet sammen, var B mere afslappet og rolig, og jeg spurgte lidt ind til B's skolegang og fremtidsønsker. B vil stadig gerne arbejde inden for handel, ligesom mange i hans familie gør, men han er usikker på hvordan. B skal i erhvervspraktik i maj, og vi aftalte at følge op på det i vores samtaler.

Vi aftalte at gå i fitness sammen næste gang.

Opfølgning til næste møde: Vi skal have snakket mere om forholdet til moren og forholdet til C, som begger er lidt problematiske.

Bilag 2

Udredningsskema

De risikofaktorer, beskyttende faktorer, motivationsfaktorer, ideologiske faktorer, barrierer og fremadrettede handlemuligheder, der knytter sig til den enkelte unge, kan beskrives og vurderes i dette skema. Du kan downloade **Udredningsskemaet** på www.sm.dk.

Risikofaktorer og beskyttende faktorer	Beskrivelse og vurdering	Forandringspotentiale og handlemuligheder
- Personlige		
- Familiemæssige		
- Sociale		
Motivationsfaktorer		
Ideologiske faktorer		
Barrierer		

Eksempel på konkret brug af udredningsskemaet

Risikofaktorer og beskyttende faktorer	Beskrivelse og vurdering	Forandringspotentiale og handlemuligheder
- Personlige	D forekommer intelligent, men også følelsesmæssigt hæmmet.	D har gode evner til at reflektere og tænke over samfundsforhold. Det kan der bygges videre på, blandt andet ved at få ham ind i nogle nye sociale fællesskaber. Der kan arbejdes for, at D tager på højskoleophold, efter han har afsluttet HF.
- Familiemæssige	D kommer fra en familie, som virker meget velfungerende. Men forældrene har meget travlt i det daglige, og det er spørgsmålet, hvor tæt en kontakt de egentlig har til D.	D's forældre indkaldes til et møde for at drøfte D's problemer, og hvordan de kan støtte D fremadrettet.
- Sociale	D opfatter sig selv som "anti-autoritær" og har det svært med de almindelige fællesskaber. Han pjækker en del fra skolen og dyrker ikke sport eller lignende. Han færdes meget i subkulturer, som "kæmper mod racisme og fascisme". D går til mange demonstrationer. Som regel forløber det fredeligt, men D har også været involveret i en del voldelige sammenstød med politiet og personer, han opfatter som politiske modstandere. D har få egentlige venner i disse grupper. Han taler meget om E, som synes at være den ideologiske leder i gruppen, og som han ser op til.	Det er oplagt at bygge videre på D's positive samfundsengagement. D og mentor vil i fællesskab undersøge forskellige foreninger og græsrodsorganisationer, som arbejder med sociale og humanitære projekter, og som D eventuelt kan deltage i. Desuden vil det påtænkte højskoleophold være en fin chance for, at D kan få nye venner og interesser.
Motivationsfaktorer	D synes umiddelbart meget optaget af "sagen", men er samtidig også motiveret af at være en del af en gruppe. Han har et stort behov for anerkendelse. Han nærer en stor beundring for E, og det er tydeligt, at han gerne vil have en endnu tættere relation til E.	Mentor er ved at opbygge en god relation til D, som i stigende grad deler sine tanker og følelser med ham. Det vurderes, at D gennem sin relation til mentor kan komme på afstand af E og blive mindre afhængig af ham.
Ideologiske faktorer	D vil egentlig "det gode". Han er imod racisme, vil redde klimaet og går ind for mere nærdemokrati. Men han ser fjender alle vegne. Han opfatter myndighederne og politiet som "kapitalens lakajer", der undertrykker de svage i samfundet. D har svært ved at se, at man kan opnå noget som helst via de traditionelle demokratiske kanaler. Han er derfor stor fortaler for subkulturer og alternative måder at leve på.	Mentor skal igangsætte en snak om de konsekvenser, som D's ideologiske engagement og voldelige aktiviteter kan få for hans fremtidige liv. Fredelige måder at påvirke samfundsforhold på bør indgå i samtalerne.
Barrierer	D lægger lige nu mest af alt sine følelser og engagement i "sagen". Men det er tydeligt, at D ikke kan finde den anerkendelse, han søger, andre steder end i gruppen – og især hos E. Lige nu er D ikke indstillet på at komme væk fra gruppen, heller ikke ved at tage på højskole.	Mentor skal forsøge at lave en aftale med D om, at de sammen besøger en højskole, som arbejder med politik og samfundsforhold. Målet er, at D bliver mere positiv over for muligheden for at komme på højskoleophold (og derigennem på større afstand af gruppen).

Bilag 3

Emne- og spørgeguide til udredningsskemaet

Gennem samtaler med den unge og familie og fagpersoner omkring den unge kan man undersøge følgende:

Risikofaktorer og beskyttende faktorer

Risikofaktorer og beskyttende faktorer af personlig karakter. For eksempel:

Om den unge har en lav eller høj frustrationstærskel.

- Bliver den unge let irriteret og vred over småting?
- Udviser den unge overdreven frustration, harme, vrede eller had enten på egne vegne eller på vegne af grupper, den unge identificerer sig med?
- Oplever den unge sig som diskrimineret, ydmyget, ekskluderet, truet eller uretfærdigt behandlet i sin hverdag?

Om den unge har en svag eller stærk psyke.

- Virker den unge tillukket, forknyt eller forhærdet – eller åben og imødekommende?
- Har den unge svært eller let ved at udtrykke primære følelser som glæde, sorg, frygt og bekymring?
- Har den unge eventuelt tendens til at vise sekundære følelser som forargelse, fordømmelse og had?
- Er der tegn på traumatisering eller andre psykiske lidelser hos den unge?
- Har den unge et markant udækket behov for anerkendelse?
- Virker den unge rodløs og identitetssøgende?
- Viser den unge tegn på overdreven trods, ligegyldighed, afhængighed eller selvovervurdering?
- Har den unge eventuelt misbrugsproblemer?
- Er der potentiale for at styrke den unges evne til at håndtere vrede, frustration eller psykiske helbredsproblemer, enten i kraft af mentorrelationen eller ved at formidle kontakt til terapi eller relevante kurser?

Risikofaktorer og beskyttende faktorer af familiemæssig karakter.

For eksempel:

Om den unge har ringe eller god tilknytning til familien.

- Hvordan omtaler den unge sit forhold til familien – er det et konfliktfyldt forhold, præget af ligegyldighed, eller et velfungerende forhold, præget af gode, tætte relationer?
- Hvordan er omgangstonen i familien?
- Er kommunikationen i familien dårligt fungerende eller velfungerende?
- Er der én eller flere i familien, den unge lytter særligt til? Hvis ja, hvilke holdninger har denne (disse) person(er)?

Om familien er præget af problemer eller er velfungerende.

- Er der sociale problemer i familien?
- Er der psykiske helbredsproblemer i familien?
- Er der vold eller andre former for omsorgssvigt i familien?
- Er der mangelfulde relationer eller gode og nære relationer i familien som helhed?
- Er der velfungerende ressourcepersoner i familien, der kan støtte den unge?
- Udtrykker familiemedlemmer sympati for ekstremistiske ideer, eller ser de de positive elementer og muligheder i samfundet?
- Er der mulighed for at få familien til at støtte den unge mere?
- Er der potentiale for at arbejde med familiens eventuelle sociale problemer?

Risikofaktorer og beskyttende faktorer af social karakter. For eksempel:

Om der er negative påvirkninger eller positive relationer og ressourcer blandt den unges venner og omgangskreds.

- Har den unge relationer til personer eller grupper, der giver anledning til bekymring? Eller er der positive ressourcepersoner eller rollemodeller, som den unge kan knytte sig til?
- Hvis den unge er i en gruppe, hvilken position har den unge – leder eller følger i gruppen?
- Hvor involveret er den unge i gruppen?

Om der er mangelfuld eller god tilknytning til sociale fællesskaber som skole, arbejde og foreninger.

- Hvordan fungerer den unge i skolen, på jobbet, i klubben, i foreningen?
- Er der faglige problemer i skolen?
- Er der problemer med fravær eller mobning i forbindelse med skole, arbejde, klub eller fritidsinteresser?
- Oplever den unge sig som en del af de etablerede fællesskaber, skolen, samfundet mv. eller i modsætning til dem?
- Er den unge begyndt at isolere sig fra venner, eller er der afstandstagen fra fritidsaktiviteter, som personen tidligere brugte tid på?
- Savner den unge venner og et socialt tilhørsforhold?
- Savner den unge forståelse og respekt?
- Er der potentiale for at hjælpe den unge til at fungere bedre i sociale fællesskaber som skole, arbejde, fritidsklubber og sportsforeninger?

Motivationsfaktorer

For eksempel:

I hvilket omfang har de nedenstående behov og motivationsfaktorer betydning for den unges tilknytning til det ekstremistiske miljø, og i hvilket omfang kan de bruges til at få den unge til at frigøre sig fra miljøet?

- Søgen efter identitet
- Behov for fællesskab
- Behov for anerkendelse
- Behov for at skabe mening i tilværelsen
- Behov for at gøre en forskel
- Behov for kontrol – over andre eller eget liv
- Behov for et forbillede
- Behov for spænding
- Behov for beskyttelse
- Behov for intellektuelle udfordringer

Afklar i den forbindelse:

- Hvilke tidligere positive oplevelser har haft betydning for den unge?
- Hvad betyder virkelig noget for den unge?
- Hvad er den unges grundlæggende værdier?
- Har den unge håb og drømme? Hvilke?
- Hvilke færdigheder, ressourcer og styrker ser relationsarbejderen hos den unge?
- Hvad oplever den unge af fordele og ulemper ved sin nuværende situation?
- Hvad oplever den unge af fordele og ulemper ved at forsøge at ændre sin nuværende situation?
- Er der en tvivl hos den unge om hans/hendes nuværende situation?
- Hvad mener den unge selv holder ham/hende fast i den nuværende situation?
- Hvad har den unge mest brug for, for at komme videre?
- Er der potentiale for at arbejde med at aktivere den unges motivation på en positiv og legitim måde?
- Har den unge identitetsmæssige eller sociale behov, der kan imødekommes ved at gå i dialog om eksistentielle emner eller ved at hjælpe den unge ind i nye sociale fællesskaber?
- Har den unge behov for spænding, der for eksempel kan imødekommes ved at involvere den unge i fysisk udfordrende sport eller tilskynde den unge til en action-præget uddannelse?
- Har den unge et samfundsengagement, der for eksempel kan imødekommes ved at tilskynde ham/hende til at deltage i et politisk parti, en interesseorganisation eller socialt eller humanitært hjælpearbejde?
- Kan den unge introduceres for nye forbilleder og rollemodeller?

Ideologiske faktorer

For eksempel:

Drivkraft

- Hvad driver den unge? Udviser den unge indignation over uretfærdige eller truende forhold i samfundet eller i verden?
- Kobler den unge egne personlige oplevelser af at være truet, undertrykt eller uretfærdigt behandlet sammen med den fælles fortælling i sit miljø?

Verdensopfattelse

- Udtrykker den unge had eller modvilje mod bestemte forhold eller grupper i samfundet? Det kan være "indvandring", "undertrykkelse", "racisme", "politivold", "spekulanter" eller lignende.
- Giver den unge udtryk for polariserede fjendebilleder eller konspirationsteorier, som tegner et billede af verden som styret af onde kræfter?
- Hvilke påvirkningskanaler har bidraget til den unges opfattelse? Er der eventuelt tale om påvirkning fra ekstremistiske grupper via møder, internettet, musik, løbesedler, en til en-samtaler eller andet?

Retorik

- Giver den unge udtryk for idealer om det "rene samfund", "det retfærdige samfund" eller lignende?
- Giver den unge udtryk for sympati for absolutte løsninger som afskaffelse af demokratiet, terror eller vold mod bestemte befolkningsgrupper?
- Er der intolerance over for andres synspunkter? Prøver den unge at pådutte andre sin overbevisning?

Legitimering

- Fremsætter den unge argumenter, som "retfærdiggør" terror, vold eller andre ulovlige handlinger?

Konsistens

- Har den unge en sammenhængende og dyb forståelse eller usammenhængende og overfladisk forståelse af den ideologi, som det drejer sig om?

Engagement

- Virker den unge personligt ansvarlig og forpligtet af "sagen"?
- Har den unge interesse for internet-fora, litteratur eller film med voldelige/ekstreme budskaber?
- Er den unge indblandet eller har været indblandet i begivenheder, der vækker anledning til bekymring? Det kan være voldelige sammenstød med andre grupper, deltagelse i rejser eller møder med ekstremistiske budskaber.

Konsekvenser

- Er den unge i risiko for at begå ulovligheder, der kan medføre frihedsstraf?
- Hvilke konsekvenser har den unges ideologiske holdninger på relationerne til familie, venner og klassekammerater, deltagelse i lokalsamfundet, fremtidsmuligheder m.v.?
- Har den unge taget afstand fra familie eller venner?
- Har familie eller venner taget afstand fra den unge?
- Har det ekstremistiske engagement givet problemer i forhold til uddannelse eller arbejde?
- Har den unge meget eller lidt at miste på grund af det ekstremistiske engagement?
- Virker den unge ligeglad med eller optaget af konsekvenserne af det ekstremistiske engagement?
- Er der potentiale for at motivere den unge med udgangspunkt i de negative konsekvenser?

Barrierer

Afklar barrierer, der kan hindre den unge i at frigøre sig fra ekstremisme. For eksempel:

- Er den unge udsat for pres fra andre i gruppen?
- Har den unge en oplevelse af at være stigmatiseret, som fastlåser den unge i sin situation?
- Frygter den unge fjender uden for gruppen?
- Er der fysiske identitetsmarkører – som tatoveringer – der hindrer den unge i at frigøre sig fra ekstremisme?
- Har den unge økonomiske problemer, der er med til at fastholde ham/hende i sin situation?

Er der potentiale for at overvinde barriererne ved for eksempel:

- At støtte den unge mentalt – i kraft af relationsarbejdet eller på anden måde?
- At understøtte skabelsen af nye sociale relationer via uddannelse, foreninger, klubtilbud og lignende?
- At støtte den unge i at etablere sig i et nyt miljø?
- At støtte den unge i at få tatoveringer fjernet eller skabe sig en ny stil?
- At støtte den unge i at komme i arbejde og forbedre sin økonomiske situation?

Skema til Personlig Plan

Mentor og mentee kan sammen udfylde dette skema og bruge det til at beskrive mentees fremtidsønsker, målsætninger og fremskridt. Download **skemaet til Personlig Plan** på www.sm.dk.

Hvilke mål har jeg, og hvordan vil jeg opfylde dem skridt for skridt?			
Handleområder	Mit mål er	Hvordan synes jeg, det går, på en skala fra 1 til 10	Min mentors vurdering af, hvordan det går, på en skala fra 1 til 10
Mig selv (personlige kompetencer)			
Delmål 1			
Delmål 2			
Forholdet til min familie			
Delmål 1			
Delmål 2			
Venner, bekendte og kæreste			
Delmål 1			
Delmål 2			
Skole, uddannelse og beskæftigelse			
Delmål 1			
Delmål 2			
Fritid og interesser			
Delmål 1			
Delmål 2			
Sundhed			
Delmål 1			
Delmål 2			
Bolig			
Delmål 1			
Delmål 2			
Økonomi			
Delmål 1			
Delmål 2			

Eksempel på konkret brug af skemaet til Personlig Plan

Hvilke mål har jeg, og hvordan vil jeg opfylde dem skridt for skridt?			
Handleområder	Mit mål er	Hvordan synes jeg, det går, på en skala fra 1 til 10	Min mentors vurdering af, hvordan det går, på en skala fra 1 til 10
Mig selv (personlige kompetencer)	Jeg vil lære at styre mit temperament og undgå at komme op at slås.	6	4
Delmål 1	Jeg vil fortsætte med at mødes med skolepsykologen en gang hver tredje uge.	10	10
Delmål 2			
Forholdet til min familie	Jeg vil have et bedre forhold til min mor.	4	5
Delmål 1	Jeg vil snakke med min mentor, når jeg har været oppe at skændes med min mor, så han kan hjælpe mig.	7	5
Delmål 2			
Venner, bekendte og kæreste	Jeg vil finde nye venner, som ikke er voldelige.	5	4
Delmål 1	Jeg vil være mere sammen med de andre fra klassen.	7	7
Delmål 2	Når jeg går til fodboldkampe, vil jeg undgå at være sammen med mine gamle venner.	7	5
Skole, uddannelse og beskæftigelse	Jeg vil gøre 10. klasse færdig og starte på teknisk skole.	8	8
Delmål 1	Jeg skal finde ud af, om jeg kan få lektiehjælp på skolen eller i en lektiecafé.	10	5
Delmål 2	Jeg vil tale med en vejleder fra teknisk skole.	4	4
Fritid og interesser	Jeg vil have andre fritidsinteresser end at være sammen med de gamle venner på fodboldstadion.		
Delmål 1	Jeg vil begynde at gå til kickboksning.	10	10
Delmål 2			
Sundhed	Jeg vil drikke mindre.	6	4
Delmål 1	Jeg vil kun drikke øl én aften i weekenden. Enten fredag eller lørdag.	8	4
Delmål 2			
Bolig	Jeg bliver boende hjemme indtil videre.	10	10
Delmål 1			
Delmål 2			
Økonomi	Jeg vil tjene mine egne penge.	6	6
Delmål 1	Jeg vil finde et fritidsjob som ung-arbejder på en byggeplads – eller hvor der kan findes et job.	6	6
Delmål 2			

Bilag 5

Spørgeguide til Personlig Plan

Spørgeguiden er baseret på "GROW"-modellen og har til formål at understøtte dialogen, der skal føre frem mod den personlige plan.

Goal. Hvilken ændring ønsker du i dit liv?

Formål:

At få den unge til at fortælle om sit ønske om en positiv og konkret forandring i sit liv og beskrive det præcist med konkrete situationer, sanser og billeder. Støt den unge til at finde ud af, hvad der virkelig betyder noget i livet.

- Hvordan vil du gerne have det?
- Hvad er dit mål?
- Hvad drømmer du om?
- Hvis du havde det, hvad ville det så give dig?
- Hvordan er det vigtigt for dig?
- Når vi nu snakker her, hvad er så vigtigst for dig? Skal vi snakke mere om ... eller ... eller ...?
- Hvordan vil du vide, at du har nået dit mål? (Situationer, billeder, mærke, se, høre).
- Hvad vil være de første tegn på, at du er på vej mod dit mål?
- Hvordan vil du have det, når du har nået dit mål?

Reality. Den unges situation

Formål:

At støtte den unge i at håndtere ambivalensen mellem den nuværende situation og ønskerne for fremtiden for derved at styrke motivation og vilje til forandring. Mentor får indblik i, hvordan den unge oplever sin situation, og sammen får mentor og mentee en realistisk idé om de barrierer og hindringer, der måtte være for at opnå en positiv forandring.

- Hvordan ser dit liv ud om 5, 10 eller 15 år?
- På en skala fra 1 til 10, hvor vigtigt er det for dig at nå dine drømme/mål?
- Hvad ville andre gøre for at nå deres mål? For eksempel din bedste ven, kammerater i klassen, søskende?
- På en skala fra 1 til 10, hvordan vurderer du dine muligheder for at nå dine drømme/mål?
- Hvad forhindrer dig i at nå dit mål?
- Hvad mere forhindrer dig? (Få det uddybet).
- En forhindring ad gangen: Hvordan er netop dette en forhindring for dig?
- Hvilke ulemper er der i dag og om 1 år, 2 år, hvis du ikke når dit mål? (Få det uddybet).
- Nævn alle de fordele, der er ved at nå dit mål? (Uddybes).
- Hvilke fordele er der trods alt i den måde, du har det på nu? (Uddybes).
- Hvad er værst for dig: Forhindringerne/ulemperne ved at nå dit mål eller ved ikke at gøre noget? Forklar.

- Hvordan tror du Y (positiv person for den unge) ser din situation? Har Y ret?
- Læs forhindringerne op: Hvilken forhindring er den største for at nå dit mål?
- Hvad tænker du om dig selv i forhold til denne forhindring?

Opportunity. Den unges muligheder

Formål:

At støtte den unge i at se handlemuligheder og bruge sine ressourcer. Støtte den unges selvværd, autonomi og vilje til forandring.

- Hvad vil det give dig, hvis du giver slip på den måde, du ser forhindringerne på, for at nå dit mål?
- Hvordan ved du, at den måde, du ser forhindringerne på, er rigtig?
- Har du oplevet et tidspunkt, hvor forhindringerne ikke var rigtige?
- Hvad har du gjort tidligere, der virkede godt/fremmende for at opnå noget af det, der er vigtigt for dig ved dit mål?
- Var det svært? Hvad gjorde du? Hvad var din indstilling?
- Hvilke andre måder at se forhindringerne på kan der være?
- Hvilke andre måder at se på dine evner til at overkomme forhindringerne kan der være?
- Hvordan kan du bruge det, du er god til 1) ... 2) ... 3) ... (relationsarbejderen nævner relevante færdigheder) for at overkomme det svære og nå dit mål?
- Vil du høre, hvad jeg tænker? Jeg tror bestemt, at du kan klare, at ...
- Hvilke nye veje/måder kan du gå for at nå dit mål og gøre forhindringerne mindre?
- Lav en liste over mulige veje at gå – store som små.

Will. Den unges handlingskompetence

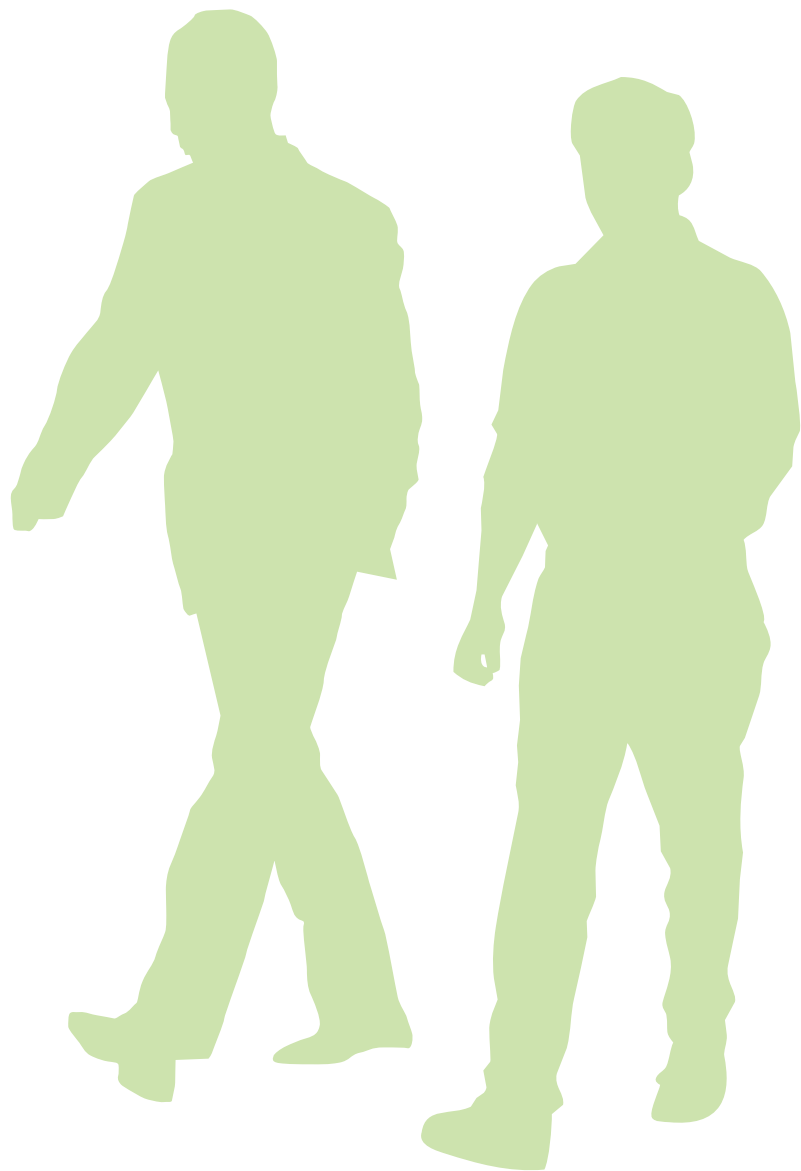
Formål:

At styrke handlekompetencer og motivation hos den unge til at udføre konkrete handlinger inden for et afgrænset tidsrum.

- Når du nu tænker på de ting, du er god til 1) ... 2) ... 3) ... (relationsarbejderen nævner relevante færdigheder), hvad vil så nemmest bringe dig nærmere dit mål?
- Hvad er første skridt på vejen til dit mål?
- Hvad er andet skridt på vejen?
- Hvilke sider/stemmer i dig tror du, at du skal lytte mere til for at nå dit mål?
- Hvad vælger du at gøre?
- Hvad skal der til, for at du vil gøre det?
- Hvad kan forhindre dig i at gøre det?
- Hvor stor er sandsynligheden for, at du kan nå dit mål?
- Hvordan kan jeg støtte dig?
- Hvem andre kan støtte dig? Hvordan?

Her kan du få mere information om ekstremisme og forebyggelse

www.sm.dk

RELATIONS- OG MENTORARBEJDE
En del af håndbogsserien
'Forebyggelse af ekstremisme'

UDGIVET AF:
Social- og Integrationsministeriet
Holmens Kanal 22
1060 København K
www.sm.dk

UDGIVET: Marts 2012
OPLAG: 2000
Dansk sprogversion, 1. oplag

TEKST:
Social- og Integrationsministeriet

DESIGN OG GRAFISK OPSÆTNING:
Aller Client Publishing

FOTO:
iStockphoto og Scanpix

KOMMUNIKATIONS RÅDGIVNING:
Rostra Kommunikation A/S

TRYK:
Rosendahls - Schultz Grafisk a/s

ISBN-nr: 978-87-7546-272-8
(trykt udgave)
ISBN-nr: 978-87-7546-271-1
(elektronisk udgave)

PUBLIKATIONEN KAN BESTILLES HOS:
Social- og Integrationsministeriet
Lovekspeditionen
Holmens Kanal 22
1060 København K
E-post: p-lex@sm.dk

